Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 811.111
FILOLOGIYA

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA QUVONCH IFODALARINING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI

Doniyor Sadikovich Hamidov*
IIV Farg'ona akademik litseyi bosh o'qituvchisi, Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
daniyorkhamidov@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillarida quvonch ifodalarining leksik-semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda quvonchni ifodalovchi leksik birliklarning semantik tarkibi, sinonimik qatorlari, frazeologik birliklari hamda lingvomadaniy xususiyatlari o'rganiladi. Shuningdek, ikki tildagi quvonch konseptining umumiy va milliy-madaniy jihatlari aniqlanadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, quvonch insoniyat uchun universal hissiy holat bo'lsa-da, uning til orqali ifodalanishi har bir xalqning madaniy qadriyatlari, dunyoqarashi va ijtimoiy tajribasi bilan chambarchas bog'liq.

Kalit so'zlar

quvonch, leksik-semantik tahlil, emotsiya, lingvomadaniyat, o'zbek tili, ingliz tili, frazeologiya, semantika.

DOI: 10.5281/zenodo.21743507

KIRISH

Hozirgi zamon tilshunosligida emotsiyalarni til orqali ifodalash masalasi kognitiv tilshunoslik, psixolingvistika va lingvomadaniyatshunoslikning muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inson hissiyotlari uning ruhiy holati, tafakkuri va madaniy tajribasining ajralmas qismi bo'lib, ular til vositasida namoyon bo'ladi. Emotsiyalar orasida quvonch eng asosiy ijobiy hissiy holatlardan biri bo'lib, u insonning muvaffaqiyat, mamnuniyat, baxt va ruhiy qoniqish holatlarini ifodalaydi.

Tilshunoslikda quvonch nafaqat alohida leksik birliklar orqali, balki frazeologik birliklar, metaforalar va turg'un iboralar yordamida ham ifodalanadi. Shu sababli quvonch ifodalarini leksik-semantik jihatdan o'rganish tilning emotsional tizimini hamda xalqning milliy dunyoqarashini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbek va ingliz tillari turli til oilalariga mansub bo'lishiga qaramay, har ikkala tilda ham quvonchni ifodalovchi boy leksik qatlam mavjud. Biroq ushbu birliklarning semantik mazmuni, qo'llanish doirasi va madaniy talqini bir-biridan farq qiladi. Aynan shu jihatlar mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Maqolaning maqsadi o'zbek va ingliz tillarida quvonchni ifodalovchi leksik birliklarni qiyosiy tahlil qilish, ularning semantik xususiyatlari va lingvomadaniy o'ziga xosliklarini aniqlashdan iborat.

Quvonch insonning ijobiy emotsional holatini ifodalovchi universal tushuncha bo'lib, har ikki tilda turli leksik birliklar orqali ifodalanadi. O'zbek tilida **quvonch, sevinch, xursandchilik, shodlik, baxt, mamnuniyat, zavq** kabi so'zlar ushbu semantik maydonning asosiy birliklarini tashkil etadi. Ingliz tilida esa **joy, happiness, delight, pleasure, satisfaction, excitement, cheerfulness** kabi leksemalar quvonchni ifodalashda keng qo'llaniladi.

Har ikkala tilda ham mazkur leksemalar ma'no jihatdan yaqin bo'lsa-da, ularning emotsional intensivligi va qo'llanish vaziyatlari turlicha. Masalan, o'zbek tilidagi **quvonch** va ingliz tilidagi **joy** kuchli ijobiy hissiy holatni bildirsa, **mamnuniyat** va **satisfaction** ko'proq bajarilgan ish yoki erishilgan natijadan qoniqish ma'nosini anglatadi. **Zavq** va **pleasure** esa estetik yoki ruhiy rohat hissini ifodalash uchun ishlatiladi.

Shuningdek, quvonch ifodalovchi birliklar sinonimik munosabatlarga ega bo‘lib, ular emotsiyaning turli darajalarini ifodalaydi.

O‘zbek tili	**Ingliz tili**	**Ma’nosi**
quvonch	joy	kuchli quvonch
mamnuniyat	satisfaction	qoniqish
xursandchilik	happiness	umumiy baxtiyorlik
zavq	pleasure	rohatlanish
sevinch	delight	chuqur mamnuniyat
shodlik	cheerfulness	ko‘tarinki kayfiyat

Bu leksemalar semantik jihatdan bir-biriga yaqin bo‘lsa-da, ularning uslubiy va pragmatik qo‘llanishida farqlar mavjud. Masalan, **shodlik** ko‘proq badiiy va tantanali uslubda qo‘llansa, **xursandchilik** kundalik nutqda faol ishlatiladi.

Quvonchni ifodalashda frazeologik birliklar muhim o‘rin tutadi. O‘zbek tilida **boshi osmonga yetmoq**, **qalbi quvonchga to‘lmoq**, **ko‘ngli yorishmoq**, **og‘zi qulog‘ida bo‘lmoq** kabi iboralar keng qo‘llaniladi. Ingliz tilida esa **on cloud nine**, **over the moon**, **walking on air**, **full of joy** kabi frazeologizmlar mavjud.

Mazkur iboralar shuni ko‘rsatadiki, har ikkala tilda ham quvonch ko‘pincha **yuqoriga ko‘tarilish**, **yorug‘lik** va **harakat** metaforalari orqali ifodalanadi. Bunday o‘xshashlik inson tafakkuridagi universal kognitiv modellar bilan izohlanadi.

Biroq lingvomadaniy nuqtai nazardan sezilarli farqlar ham mavjud. O‘zbek tilida quvonch ko‘proq oila, farzand, to‘y, mehmondo‘stlik va jamoaviy qadriyatlar bilan bog‘liq holda ifodalansa, ingliz tilida shaxsiy muvaffaqiyat, mustaqillik va individual yutuqlar bilan bog‘liq leksik birliklar ustunlik qiladi. Demak, quvonchning til orqali ifodalanishi milliy madaniyat va ijtimoiy qadriyatlarning ta'sirida shakllanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek va ingliz tillarida quvonchni ifodalovchi leksik birliklar umumiy semantik asosga ega bo‘lsa-da, ularning qo‘llanishi, ma'no nozikliklari va lingvomadaniy xususiyatlarida muayyan farqlar mavjud. O‘zbek tilida quvonch ko‘proq jamoaviylik, oila va milliy qadriyatlar bilan bog‘liq holda ifodalansa, ingliz tilida individual hissiyot va shaxsiy muvaffaqiyatga urg‘u beriladi.

Quvonch ifodalarining leksik-semantik tahlili emotsional leksikaning til tizimidagi o‘rnini aniqlash, shuningdek, tillararo qiyosiy tadqiqotlar va tarjimashunoslik rivoji uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
2. Uierzbicka, A. (1999). *Emotions Across Languages and Cultures*. Cambridge University Press.
3. Kovecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion*. Cambridge University Press.
4. Ekman, P. (1992). An Argument for Basic Emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3–4), 169–200.
5. Fillmore, C. J. (1982). Frame Semantics. In *Linguistic Society of Korea*.
6. Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press.